

φωνής, δεδομένων, εικόνας και video μέσω του δικτύου ATM (Asynchronous Transfer Mode).

Τα τελευταία τρία χρόνια γίνεται στον ΟΤΕ μια προσπάθεια για την αναβάθμιση της υποδομής των δικτύων δεδομένων, που αφορά στα δίκτυα Hellascom και Hellasnet II και στην εισαγωγή νέων όπως τα δίκτυα ATM (υλοποίηση πιλοτικού δικτύου για την απόκτηση εμπειρίας λόγω της αναμενόμενης γενικευμένης εισαγωγής της τεχνολογίας ATM) και VSAT (Very Small Aperture Terminals) για δορυφορική μετάδοση δεδομένων.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι σύγχρονες τάσεις στις τηλεπικοινωνίες είναι η απομάκρυνση από τα ξεχωριστά διακεκριμένα δίκτυα, που το καθένα παρέχει έναν ορισμένο αριθμό υπηρεσιών και στηρίζεται σε διαφορετική τεχνολογία, και η σύγκλιση προς ένα δίκτυο που θα ενοποιεί τις υπηρεσίες και την τεχνολογία. Η ανάπτυξη του Ψηφιακού

Δικτύου Ενοποιημένων Υπηρεσιών ISDN (Integrated Services Digital Network) πραγματοποιεί αυτές τις τάσεις. Η έννοια του Ψηφιακού Δικτύου Ενοποιημένων Υπηρεσιών περιλαμβάνει δύο δίκτυα, το ISDN στενής ζώνης που προσφέρει υπηρεσίες μέχρι 2 Mbit/s και το ISDN ευρείας ζώνης για υπηρεσίες που απαιτούν χωρητικότητα μεγαλύτερη από 2 Mbit/s.

Ο ΟΤΕ έχει ήδη αναπτύξει δίκτυο ISDN στενής ζώνης και προετοιμάζεται εντατικά για την υλοποίηση του ISDN ευρείας ζώνης.

Τέλος, ο ΟΤΕ προωθεί την υλοποίηση και άλλων ψηφιακών δικτύων μέσω θυγατρικών εταιρειών όπως, η παροχή υπηρεσιών Internet, που θα συμβάλει στην περαιτέρω ανάπτυξη της πληροφορικής στην Ελλάδα, η κυβελωτή κινητή τηλεφωνία, οι προσωπικές δορυφορικές επικοινωνίες κ.ά.

Το Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Σύστημα και ο ρόλος του στην ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης

του Παναγιώτη Γεννηματά

Πού έχουν φτάσει οι χρηματοοικονομικές;

Λόγω της παγκοσμιοποίησης των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών, δισεκατομμύρια μπορούν να εισρεύσουν ή να εκρεύσουν από μια οικονομία μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα. Τα παγκόσμια ρευστά χρηματοπιστωτικά αποθέματα - δηλαδή, το σύνολο του χρήματος, των ομολόγων και των μετοχών - υπολογίζεται ότι είχαν υπερβεί στο τέλος του 1994 τα 32 τρισεκατομμύρια ECU. Απέναντι σ' αυτά και σύμφωνα με εκτιμήσεις του Economist, το συνολικό παγκόσμιο απόθεμα παραγωγικού κεφαλαίου, ανερχόταν σε 16 περίπου τρισεκατομμύρια ECU το 1993.

Με ταχείς ρυθμούς το χρήμα αρχίζει να γίνεται κάτι το τελειώς αφηρημένο, που υπάρχει, σε τεράστιες ποσότητες, μόνο στις μνήμες των υπολογιστών. Η δημιουργία του δεν συνδέεται πλέον με τη δημιουργία αξίας και το μεγαλύτερο μέρος του επενδύεται, όχι για την αποτελεσματική παραγωγή πραγματικού πλούτου, παραγωγικού κεφαλαίου και υποδομών αλλά, υπερβολικά συχνά, για την παραγωγή και συγκεντρώνση χρηματικού πλούτου, ενός πλασματικού δηλαδή πλούτου, που υπάρχει μόνο σε λογιστικούς λογαριασμούς. Ενώ οι παραγωγικές επενδύσεις είναι βεβαίως εκείνες που αυξάνουν την «πίτα» της οικονομίας και συνεισφέρουν στην ευημερία όλων, οι κερδοσκοπικές αποβλοποιήσιμες επενδύσεις (στις χρηματοοικονομικές) ανταμείβουν ορισμένους οικονομικούς φορείς εις βάρος άλλων ή της κοινωνίας στο σύνολό της. Ενώ το χρήμα επινοήθηκε αρχικά για να διευκολύνει την ανταλλαγή προϊόντων μεταξύ των ανθρώπων, σήμερα έχει γίνει σχεδόν ένας αυτόνομος θεσμός η λειτουργία του ο οποίος απομακρύνεται από τις ανάγκες της κοινωνικής ανάπτυξης και της παραγωγικής οικονομίας. Όσον αφορά ιδιαίτερα ορισμένα δραστήρια υποκείμενα των κεφαλαιαγορών έχουν αποκτήσει τέτοια δύναμη που να θεωρούνται πλέον ένα είδος σκιάδους κυβερνήσεως με την ικανότητα πλέον να μπορούν να υποτάσσουν τις πολιτικές κυβερνήσεις των λαών στις επιταγές της βραχυπρόθεσμης κερδοσκοπίας.

Δεν θα ήταν υπερβολικό να λέγαμε ότι σήμερα ζούμε σε έναν κόσμο δύο οικονομιών. Η μια είναι βεβαίως η λεγόμενη «πραγματική». Η άλλη είναι η καθαρά κερδοσκοπική άνυλη οικονομία, η οποία είναι πολύ μεγαλύτερη από την οικονομία του παραγωγικού τομέα. Πράγματι, η παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών βρίσκεται στο έλεος των τεράστιων κυμάτων/ποσοτήτων χρήματος, που μπορούν να κάνουν το γύρο του πλανήτη χάρη σε αποφάσεις που λαμβάνονται σε κλάσματα του δευτερολέπτου από τους «παίκτες» του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού παιχνιδιού. Ο εκδότης του Harvard Business Review, Joel Kurtzman, στο βιβλίο του με τίτλο «Ο θάνατος του χρήματος», εκτιμά ότι, για κάθε ECU που κυκλοφορεί στην παγκόσμια παραγωγική οικονομία, περίπου 15 έως 40 ECU κυκλοφορούν στην κερδοσκοπική οικονομία. Ή, αλλιώς, ενώ χρειάζονται 15 έως 20 δισεκατομμύρια ECU για τη χρηματοδότηση του εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών σε ημερήσια βάση, το ημερήσιο ύψος των συναλλαγών στις διεθνείς αγορές συναλλάγματος υπερβαίνει τα 600 δισεκατομμύρια ECU και ίσως να αγγίζει και το 1 τρις.

Σήμερα είναι πολύ πιο δύσκολο από την εποχή του Riccardo, του Marx, ακόμη και του Keynes, να βρει κανείς μια εύλογη σχέση μεταξύ χρήματος και πραγματικής αξίας. Το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα έχει μια πολλαπλασιαστική ικανότητα να αυξάνει απεριόριστα την ποσότητα του χρήματος, ανεξάρτητα από οποιαδήποτε αύξηση στην παραγωγή πραγματικών αγαθών και υπηρεσιών.

Η αποσύνδεση αυτή του χρήματος από τη δημιουργία αξίας έχει υποσημαχθεί από 4 βασικές εξελίξεις που συνέβαλαν στη μεταμόρφωση του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Οι εξελίξεις αυτές είναι οι εξής:

- α) Ιστορικά πρώτο έρχεται το γεγονός ότι οι ΗΠΑ χρηματοδότησαν από το 1946 και μετά, και συνεχίζουν να χρηματοδοτούν, την παγκόσμια επέκτασή τους με δολάρια τα οποία, από το 1971 και μετά, είναι μη μετατρέψιμα, και των οποίων το μεγαλύτερο μέρος εμφανίζεται σήμερα στους ισολογισμούς των τραπεζών στην Ευρώπη και σε ολόκληρο τον κόσμο,
- β) η πρόοδος της τεχνολογίας και η άρση των κανονιστικών περιορισμών (deregulation), που είχαν ως αποτέλε-

Ο Π. Γεννηματάς είναι αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων.

σμα τη συγχώνευση/ενοποίηση των εθνικών κεφαλαιαγορών σε μια παγκόσμια αγορά,

- γ) η συγκέντρωση των επενδυτικών αποφάσεων στα χέρια ενός περιορισμένου αριθμού επαγγελματιών «managers επενδύσεων» των θεσμικών επενδυτών,
- δ) η δραματική σμίκρυνση των χρονικών οριζόντων απόδοσης των επενδύσεων, καθώς οι επαγγελματίες αυτοί «managers επενδύσεων» συναγωνίζονται μεταξύ τους για τα κεφάλαια των επενδυτών με βάση τις αποδόσεις που αυτά μπορούν να παρουσιάσουν στο μικρότερο δυνατό χρονικό διάστημα.

Όλα τα παραπάνω εξηγούν κατά μεγάλο μέρος το γιατί οι κεφαλαιαγορές έχουν σε μεγάλο βαθμό εγκαταλείψει τις επενδύσεις στην παραγωγική οικονομία προς όφελος των καθαρά κερδοσκοπικών επενδύσεων, με αποτέλεσμα να μην μπορούμε να προσελκύσουμε επαρκή ιδιωτικά κεφάλαια για την ολοκλήρωση των λεγομένων διευρωπαϊκών δικτύων (ΤΕΣ) που αποτελούν τον νευρικό και αγγειακό ιστό της ενωμένης Ευρώπης.

Επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης των κεφαλαιαγορών

Πριν αρχίσουμε να σκεφτόμαστε το ρόλο του ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού συστήματος στην οικονομική και κοινωνική εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πρέπει να ερευνησουμε και να κατανοήσουμε σε βάθος τους περιορισμούς που επιβάλλει και τις νέες δυνατότητες που προσφέρει η παγκοσμιοποίηση των κεφαλαιαγορών.

Το γεγονός ότι από το 1980 συντελείται μια κεφαλαιακή επανάσταση δεν μπορεί να αμφισβητηθεί. Ανέφερα προηγουμένως ότι το παγκόσμιο απόθεμα ρευστών χρηματοπιστωτικών στοιχείων, ανερχόταν στο τέλος του 1994 σε 32 τρισεκατομμύρια ECU, δηλαδή σε περισσότερο από το διπλάσιο του ονομαστικού ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος των χωρών μελών του ΟΟΣΑ. Αναμένεται δε ότι η αύξηση του πλάσματος αυτού κεφαλαίου, θα επιταχυνθεί και μέχρι το έτος 2000 εκτιμάται ότι θα υπερβεί το τριπλάσιο του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος του ΟΟΣΑ, που αναμένεται ότι θα ανέλθει σε 21 τρισεκατομμύρια ECU. Πρόκειται για συγκλονιστικά μεγέθη, που σχεδόν προκαλούν ίλιγγο.

Επιπλέον, οι κεφαλαιαγορές ενοποιούνται τόσο γρήγορα, που σήμερα μπορούμε πλέον να ομιλούμε για μια ενιαία, παγκόσμια κεφαλαιαγορά. Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και η τεχνολογία της πληροφόρησης, καθώς και απελευθέρωσης και η άρση των κανονισμών (deregulation) ευθύνονται για τη σχεδόν πλήρη ενοποίηση των αγορών συναλλάγματος και ομολόγων. Οι αγορές μετοχών δεν θα αφήσουν και αυτές να φθάσουν στον ίδιο βαθμό ενοποίησης. Το χρηματικό κεφάλαιο διακινείται πλέον ελεύθερα μεταξύ των περισσότερο χωρών. Η απόλυτα ελεύθερη διακίνηση των κεφαλαίων έχει γίνει στις ημέρες μας η αρχή, στην οποία βασίζονται οι αποφάσεις είτε των επενδυτών που αναζητούν υψηλότερες αποδόσεις, είτε των δανειζόμενων που αναζητούν τρόπους άντλησης κεφαλαίων με χαμηλό κόστος, είτε και των τραπεζών που επιδιώκουν υψηλότερα κέρδη για να μοιράσουν στους μετόχους.

Το παγκόσμιο αυτό σύστημα δημιουργεί χρήμα χωρίς να δημιουργεί αξία, βασικά με δύο τρόπους: πρώτον, με τη δημιουργία χρέους και, δεύτερον, με την κερδοσκοπική αύξηση της αξίας διαφόρων περιουσιακών στοιχείων. Η διαδικασία της δημιουργίας χρέους είναι εύκολα κατανοητή για όσους εργάζονται στον τομέα της χορήγησης δανεί-

ων. Ενώ στο παρελθόν η δανειοδότηση ήταν αρμοδιότητα των τραπεζών, στο σημερινό χρηματοπιστωτικό σύστημα πολλά άλλα είδη χρηματοπιστωτικών οργανισμών, εκτός από τις τράπεζες, συμμετέχουν στις μεγάλης κλίμακας χρηματοδοτήσεις.

Αυτό που είναι πολύ σημαντικό να καταλάβουμε, λόγω των συνεπειών που έχει στην πραγματική οικονομία και στη δομή της Ευρωπαϊκής κοινωνίας, είναι η ικανότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος να αυξάνει τεχνητά τις τιμές περιουσιακών στοιχείων π.χ. των μετοχών ή των ακινήτων. Τα τεράστια διαθέσιμα ποσά χρήματος και η δραματική σμίκρυνση των χρονικών οριζόντων των επενδύσεων, ωθούν τους επενδυτές να αναζητούν υψηλές και ταχείες αποδόσεις. Δημιουργούν επίσης προσδοκίες για διαρκή αύξηση της αξίας αυτών των εμπορευσίμων περιουσιακών στοιχείων. Όμως οι σαπινόφουσες τελικά σκάνε όπως μας υπενθυμίζουν οδυνηρά οι εμπειρίες του χρηματιστηρίου αξιών της Νέας Υόρκης τον Οκτώβριο 1987, του χρηματιστηρίου του Μεξικού το 1995 και του χρηματιστηρίου του Τόκιο. Την ίδια εμπειρία έζησε ακόμη και η αγορά έργων τέχνης μεταξύ 1990 και 1994!

Ανέφερα, πριν από λίγο, ότι το χρήμα δεν φαίνεται πλέον να αντικατοπτρίζει πραγματική αξία. Όταν ο μέσος βιομηχανικός δείκτης Dow Jones «έπεσε» κατά 22,6% στις 19 Οκτωβρίου 1987, οι μετοχές πολλών επιχειρήσεων έχασαν σημαντικό μέρος της ονομαστικής τους αξίας. Πολλοί επενδυτές καταστράφηκαν. Ωστόσο, δεν υπήρξε καμμία μεταβολή στην παραγωγική ικανότητα καμμιάς από αυτές τις επιχειρήσεις, οι ταμειακές τους ροές (cashflows) δεν άλλαξαν, η ποιότητα των ανθράκων που εργάζονταν σε αυτές δεν χειροτέρευσε ξαφνικά. Με άλλα λόγια, οι παραγωγικές δυνατότητες των επιχειρήσεων αυτών δεν άλλαξαν. Το μόνο που άλλαξε, ήταν η τιμή στην οποία οι μετοχές τους μπορούσαν να αγοραστούν ή να πωληθούν! Και δεν μπορούν να πιστέψουν ότι η τιμή μιας μετοχής αντιπροσωπεύει πραγματικά την αληθινή παραγωγική ικανότητα μιας επιχείρησης, όταν η μετοχή αυτή αξίζει τώρα 100 και μια στιγμή αργότερα 80 ή 130!

Μερικές σκέψεις για το μέλλον

Περιγράφω συνοπτικά τη γένεση μιας παγκόσμιας αγοράς, που διαθέτει τεράστια οικονομική δύναμη και είναι σχεδόν πλήρως ενοποιημένη, χάρη στην τεχνολογία και στην άρση πολλών κανονιστικών περιορισμών. Η αγορά αυτή είναι πέρα από κάθε ουσιαστικό έλεγχο.

Το ευρωπαϊκό χρηματοπιστωτικό σύστημα, που αυτό το

ίδιο είναι αποτέλεσμα της ενοποίησης των εθνικών χρηματοπιστωτικών συστημάτων, αποτελεί επίσης αναπόδραστο τμήμα του παγκόσμιου συστήματος.

Το ερώτημα που γεννάται είναι στο βαθμό που εθνικές κυβερνήσεις έχουν πλέον χάσει τον έλεγχο των χρηματοπιστωτικών συστημάτων τους, θα μπορέσουν ίσως οι Αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αποκαταστήσουν σε κάποιο ουσιαστικό βαθμό τον πολιτικό έλεγχο του ευρωπαϊκού συστήματος; Θα αποβεί τελικά η Νομισματική Ένωση ωφέλιμη και για την παραγωγική οικονομία - όπως ελπίζεται - ή απλώς θα δώσει στην καθαρά κερδοσκοπική οικονομία τη δυνατότητα να αποκτήσει ακόμη μεγαλύτερη ισχύ εις βάρος της πραγματικής οικονομίας; Σε αντίθεση με την πραγματική οικονομία, η ταχεία αύξηση των χρηματοπιστωτικών αποθεμάτων, στην Ευρώπη και στον υπόλοιπο αναπτυγμένο κόσμο, δεν είναι παρά απλά μια ανακύκλωση χρηματοπιστωτικών απαιτήσεων μεταξύ των συμμετεχόντων στην αγορά, με μικρό ή και μηδενικό αντίκτυπο στην παραγωγική διαδικασία.

Ας υπενθυμίσουμε ότι ο Δυτικός κόσμος δεν γνώρισε την ευημερία στη μεταπολεμική περίοδο απορρίπτοντας τη ρυθμιστική παρέμβαση υπέρ της Αγοράς. Γνώρισε την ευημερία με την εγκατάσταση ενός συστήματος διακυβέρνησης που βασίζεται σε μια πραγματική, θεσμική ισορροπία μεταξύ των δυνάμεων της κυβέρνησης, της αγοράς και της πολιτικής κοινωνίας.

Η χρηματοπιστωτική κεφαλαιαγορά επιτρέπει την καλύτερη δυνατή κατανομή και αξιοποίηση των κεφαλαίων, μόνον όταν δανειστές και δανειζόμενοι ειομίζονται πλήρως το κόστος της απόφασής τους να δανείσουν και να δανειστούν. Οι ανταγωνιστικές όμως πιέσεις στη σημερινή παγκόσμια αγορά, είναι τόσο έντονες ώστε το κόστος δεν ενομοιώνεται σχεδόν ποτέ πλήρως στις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές. Δεν χρειάζεται να φάσουμε μακρύτερα από την ταχεία αύξηση των παραγώγων προϊόντων (derivatives) για να το αποδείξουμε. Τα εκτός ισολογισμού εργαλεία αναπτύχθηκαν ακριβώς για να επιτρέψουν στους

χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις των νομοθετών περί κεφαλαιακής επάρκειας, να μπορέσουν δηλαδή να αποφύγουν το κόστος της διατήρησης κεφαλαίου ασφαλείας, χωρίς ταυτόχρονα να στερηθούν τη ρευστότητα που αυτό το κεφάλαιο τους παρέχει. Στην πραγματικότητα, όμως, μετακυλίου στην κοινωνία το ανυπολόγιστο κόστος μιας κρίσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος, που μπορεί να προκληθεί από την αλόγιστη κερδοσκοπική χρησιμοποίησή τους. Με την αλόγιστη επομένως χρήση των derivatives, η κεφαλαιακή επάρκεια γίνεται μύθος.

Ο δημοκρατικός πλουραλισμός συγχωνεύει τις δυνάμεις της αγοράς, της κυβέρνησης και της πολιτικής κοινωνίας, προκειμένου να διατηρήσει μια δυναμική ισορροπία ανάμεσα στις συχνά ανταγωνιζόμενες (μεταξύ τους) ανάγκες της κοινωνίας για τάξη, ισότητα, για αποτελεσματική παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών, για δημοκρατικό έλεγχο της εξουσίας, για προστασία της ατομικής ελευθερίας και για εύρυθμη λειτουργία των θεσμών. Η ισορροπία αυτή βρῖσκει την έκφρασή της στη ρυθμιζόμενη από κανόνες αγορά και όχι σε μια ελεύθερη αγορά που υποτάσσει την πολιτική ευθύνη στην κερδοσκοπική στασιμωδικότητα. Η αγορά πρέπει ασφαλώς να ασκεί δημοκρατικό έλεγχο στην πολιτική. Η εκτός ελέγχου αγορά όμως καταλήγει να είναι απόλυτα αντιδημοκρατική.

Οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί πρέπει να έχουν ως κύριο έργο τους την κινητοποίηση πόρων για παραγωγικές επενδύσεις. Δεν πρέπει να επιτρέψουμε στο χρηματοπιστωτικό σύστημα μας να γίνει ένα αδάμαστο θηρίο, με ασύδοτα κερδοσκοπικά ένστικτα. Οι κίνδυνοι είναι μεγάλοι. Ο κόσμος δεν έχει ανάγκη από ένα χρηματοπιστωτικό σύστημα που αφαιρεί πλούτο από τους φορολογούμενους και από την παραγωγική οικονομία προκειμένου να αγοράζονται στις εξωφρενικές τιμές των 80 ή 100 ή και παραπάνω εκατομμυρίων δολαρίων! Τα «Χρυσάνθεμα» του Van Gogh!!

Επιχειρηματικές δραστηριότητες στην Ανατολική Ευρώπη

του Γιώργου Μιχαήλ

Έχει επισημανθεί επανειλημμένως ότι, η ελληνική επιχειρηματική κοινότητα έχει πολλές δυνατότητες επέκτασης της δραστηριότητάς της στις χώρες των Βαλκανίων, καθώς και στις Παρευξείνιες χώρες. Τα συγκριτικά πλεονεκτήματά της χώρας μας είναι αρκετά, τα οφέλη από μια τέτοια επιχειρηματική επέκταση είναι υπαρκτά, και οι ενδεχόμενοι κίνδυνοι έχουν επισημανθεί και αναλυθεί.

Στη σύντομη αναφορά μου, θα εστίασω την προσοχή μου στις ευκαιρίες για τραπεζική δραστηριοποίηση στις χώρες αυτές, αντλώντας επιχειρήματα και παραδείγματα από την προσπάθεια της Εμπορικής Τράπεζας για παρουσία στον οικονομικό χώρο των Βαλκανίων και των Παρευξείνιων χωρών.

Οι αγορές των χωρών αυτών μπορεί να χαρακτηρισθούν ως αναδυόμενες, αφού έχουν τα εξής χαρακτηριστικά:

α. Δεν είναι κορεσμένες.

β. Έχουν δυνατότητες ανάπτυξης με γρήγορους ρυθμούς.

γ. Βρίσκονται στο στάδιο οργανικής ένταξης στην παγκόσμια οικονομία.

δ. Προσφέρουν νέες, μεγάλες επιχειρηματικές ευκαιρίες.

ε. Βρίσκονται στο στάδιο μετάβασης στην οικονομία της αγοράς.

Αν στα παραπάνω χαρακτηριστικά προσθέσει κανείς τη γεωγραφική θέση, καθώς και τους ιστορικούς, πολιτιστικούς, κοινωνικούς, πολιτικούς ακόμη και θρησκευτικούς δεσμούς των χωρών αυτών με την Ελλάδα, γίνεται σαφές ότι η ελληνική επιχειρηματική κοινότητα μπορεί ν' αναπτυχθεί με μεγάλη επιτυχία στις αναδυόμενες αυτές αγορές, παίρνοντας έτσι κι ένα γρήγορο προβάδισμα έναντι τρίτων (Ευρωπαίων και μη), που κι αυτοί, όπως κι εμείς, σχεδιάζουν την επιχειρηματική τους παρουσία σ' αυτές τις αγορές. Είναι επίσης σαφές, ότι η επιχειρηματική αυτή δραστηριότητα των ελληνικών φορέων, πρέπει να ειπωθεί και στα πλαίσια της επιχειρούμενης ανάπτυξης, της συνολικής οικονομικής συνεργασίας μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Ευρώπης, να ειπωθεί δηλαδή σαν ένα πλέγμα σχέσεων που: α. Αυξάνει δυναμικά και εκσυγχρονίζει το εμπόριο, με τη διείρυνση των ανταλλασσομένων προϊόντων και υπηρε-

Ο Γ. Μιχαήλ είναι Γενικός Διευθυντής της Εμπορικής Τράπεζας